

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

КАЧУР Олег Олександрович

УДК (336.6+65.012.8): 663.2 (477)

**ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА
ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Краматорськ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ).

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Турченко Дмитро Кузьмич,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України
(м. Краматорськ), професор кафедри
менеджменту.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Онишко Світлана Василівна**,
Університет державної фіскальної служби України (м. Ірпінь), завідувачка
кафедри фінансових ринків;

кандидат економічних наук, доцент **Катранжи Леонід Леонідович**, ДВНЗ
«Донецький національний технічний університет» МОН України
(м. Покровськ), доцент кафедри обліку, фінансів та економічної безпеки.

Захист дисертації відбудеться *27 грудня 2018 року о 10:00* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, бул. Академічна, 72, ауд. 1319.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Академічна, 72.

Автореферат розісланий *26 листопада 2018 року*.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

К.Є. Мойсеєнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Постійне посилення збурень на фінансових ринках збільшує увагу до фінансової стійкості суб'єктів господарювання в контексті механізмів забезпечення їхньої фінансової безпеки. Стійке фінансове становище суб'єктів підприємництва, здатних витримати зовнішні шоки без ознак втрати ліквідності чи платоспроможності у середньо- та довгостроковій перспективі, визначає мезоекономічну (галузеву) стабільність, яка, в свою чергу, слугує однією з передумов стійкого розвитку на макрорівні.

Підкреслюючи необхідність дослідження фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України, слід звернути увагу на незначну рентабельність їхньої операційної діяльності протягом останніх років: у 2017 р. вона складає лише 4,4% у порівнянні із 8,4% у 2011-2012 рр. Крім того, всі позиції збуту продукції виноробства у роздрібному товарообороті зазнали скорочення. На особливу увагу заслуговує факт значного зниження частки роздрібною реалізації вітчизняної виноробної продукції, чого не спостерігалось у минулі періоди. Падіння обсягів реалізації, показників фінансового результату та інші негативні явища у виноробстві України визначають зростання загрози фінансовій безпеці підприємств галузі та потребу у дослідженнях теоретиків та практиків фінансового управління щодо напрямів забезпечення стійкого зростання суб'єктів підприємництва, їх фінансової стабільності, управління фінансовими ризиками через призму забезпечення фінансової безпеки.

Теоретичне підґрунтя фінансового управління та забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва закладено у працях низки науковців: О. Арєф'євої, О. Барановського, В. Вудвуд, К. Горячевої, М. Єрмошенка, Є. Картузова, Л. Катранджи, І. Мойсеєнка, С. Онишко, М. Погосової, Н. Пойди-Носик, О. Сусіденко, Г. Тельнової та ін. Значний внесок у розвиток теоретичних засад управління підприємствами виноробної галузі зробили вітчизняні вчені-економісти О. Гаркуша, О. Каламан, В. Кучеренко, Л. Некрасова, О. Нестеренко, В. Осипов, М. Попова, Ю. Тінтулов. Методичні аспекти забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва досліджують І. Демченко, О. Іващенко, Н. Магас, О. Малик, О. Орлик, Ю. Павлюк, К. Тимощенко, Г. Ткачук, Ю. Швець, А. Штангрет тощо.

Відаючи належне доробку зазначених та інших вчених, слід зазначити, що проблематика забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі залишається недостатньо вивченою. Зокрема, фрагментарно дослідженими залишаються питання комплексної оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі, удосконалення науково-методичного підходу до формування системи фінансової безпеки підприємств галузі, визначення напрямів державної політики сприяння підвищенню фінансової безпеки суб'єктів підприємництва галузі з метою підвищення рівня фінансової безпеки всієї держави. Необхідність подальших досліджень у сфері фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України обумовила вибір теми дисертації та її цільову спрямованість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Донбаської державної

машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за темою «Механізм фінансово-економічного управління розвитком на макро- та мікрорівні» (номер державної реєстрації 0114U003938, 2016-2018 рр.), в межах якої удосконалені методичні положення ідентифікації рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі та наукові засади формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є обґрунтування теоретико-методичних та науково-практичних засад забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлено такі *завдання*:

дослідити теоретичні положення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її місце у системі фінансової безпеки держави;

систематизувати основні загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі;

удосконалити концептуальні положення забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі;

сформувати систему критеріїв оцінки стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі;

удосконалити методичний підхід до комплексної оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва виноробної галузі;

обґрунтувати науковий підхід до формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі;

розвинути систему методів та інструментів державної політики сприяння фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі України;

сформувати науково-практичні рекомендації щодо підвищення адаптивності системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та науково-практичні засади забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну базу дослідження складають праці вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі макроекономічного розвитку, безпекознавства, фінансового управління підприємствами.

Теоретико-методологічною основою роботи є сукупність загальнонаукових та спеціальних прийомів і методів дослідження. Були використані наступні методи: *морфологічний аналіз, дедуктивний метод* – для дослідження теоретичних положень фінансової безпеки, визначення основних загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі; *системний підхід* – для удосконалення концептуальних положень забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі, формування системи критеріїв оцінки стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі, обґрунтування науково-методичного підходу до формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України, розв'язання системи методів та інструментів державного регулювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі

України; *карти Шухарта, методи порівняльного аналізу, метод бальної оцінки* – для удосконалення методичного підходу до комплексної оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва виноробної галузі; *методологія ланцюгів Маркова* – для формування практично-прогностичних рекомендацій щодо адаптивності системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України; *метод логічного узагальнення* – для формування висновків.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання виноробної галузі, фінансової безпеки, дані Державної служби статистики України, звітність підприємств, монографії та періодична література, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних засад забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України й удосконаленні методичних підходів до її оцінки. Результати та ключові положення дисертації, які характеризують її наукову новизну і відображають внесок автора в розвиток фінансової науки, полягають у такому:

удосконалено:

концептуальні положення забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі на основі встановлення теоретичного підґрунтя (контури теорій економічного розвитку, теорій управління та теорій фінансів), методологічного (принципи та наукові підходи), методичного та організаційно-інформаційного забезпечення фінансової діяльності суб'єктів підприємництва виноробної галузі, які у сукупності формують цілісний погляд на процеси стабільного фінансового розвитку; особливістю даних положень є врахування як загальнонаукових (теорія та методологія фінансової безпеки), так і специфічних, характерних для галузі виноробства, методичних підходів;

методичний підхід до комплексної оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва виноробної галузі на основі контрольних карт У. Шухарта, який дозволяє визначити відхилення індикаторів фінансової безпеки з погляду на загальногалузеві причини або на специфічні проблеми у фінансовій діяльності окремого суб'єкта підприємництва; для узагальнення оцінки фінансової безпеки за картами Шухарта пропонується застосувати бальний метод, який дозволить виявляти «вузькі місця» в управлінні фінансовою безпекою за показниками та їх групами та в розрізі періодів;

науковий підхід до підвищення адаптивності системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України на основі використання інструменту ланцюгів Маркова, який реалізований через побудову матриць переходу рівня фінансової безпеки для трьох сценаріїв (оптимістичного, базового та песимістичного); перевагою застосування даного інструментарію є те, що ланцюги Маркова є концептуально інтуїтивно зрозумілими і доступними, дозволяють спрогнозувати ймовірність зміни рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва на кілька періодів у майбутньому;

дістали подальшого розвитку:

тезаурус фінансової безпеки за рівнями соціально-економічної системи, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на виокремленні ядра термінології – поняття безпеки та подальшим її узгодженням із поняттями фінансів за рівнями суб'єктів

соціально-економічної системи; розвинуто поняття фінансової безпеки мезорівня (рівня галузі), під якою пропоновано розуміти стан захищеності галузі від внутрішніх і зовнішніх загроз економічним відносинам з приводу формування, розподілу та використання доходів і грошових фондів всіх суб'єктів підприємництва окремої галузі; передумови формування стабільності, стійкості, захищеності, ефективності діяльності суб'єктів підприємництва галузі дає змогу реалізовувати розроблені ініціативи макроекономічної безпеки у стратегічному вимірі – вимірі довгострокового економічного зростання країни;

компонентний склад специфічних зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі за ознаками кліматичних змін, виробничих процесів, коливання цін, інституційної політики; визначення джерел загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі дозволяє сформулювати певні стратегії (запобігання, пом'якшення наслідків, адаптація до загроз) та інструменти напрямів реалізації політики фінансової безпеки на мікрорівні;

система критеріїв оцінки стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі в розрізі груп аналізу та оцінки: показники ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності; порівняння значень індикаторів за окремими суб'єктами підприємництва галузі із середньогалузевими, що дозволило обґрунтувати рівень фінансової безпеки за ненормованими показниками ділової активності та рентабельності;

науковий підхід до формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України через включення до неї суб'єктно-об'єктної площини фінансової безпеки, цільової та функціональної підсистем, підсистем методів, інструментів, важелів; особливістю пропонованого підходу є врахування впливу на фінансову безпеку суб'єктів регулювання макро-, мезо- та мікрорівня з відповідними їм важелями, методами та інструментами;

система методів та інструментів державного регулювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України, що складається із правових, організаційних, адміністративних, економічних напрямів, які сприятимуть розв'язанню фінансових проблем виноробства; відмінністю розвинутої системи є виокремлення напрямів прямого регулювання, до яких належать правові, організаційні та адміністративні, економічні заходи, та напрямів опосередкованого регулювання, що включають створення економіко-соціальних передумов фінансової стабільності виноробної галузі.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові результати дисертації знайшли своє практичне застосування в діяльності окремих установ та організацій. Зокрема, підхід до прогнозування зміни рівня фінансової безпеки країни на основі ланцюгів Маркова було апробовано ПрАТ «Артемівськ Вайнері» (довідка № 84 від 10.04.2018 р.), рекомендації щодо використання системи критеріїв оцінки стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі в розрізі груп аналізу та оцінки ДП «Харківський завод шампанських вин» (довідка № 02/25-2018/77 від 17.04.2018 р.), пропоновані елементи системи методів та інструментів державної політики сприяння фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі України були використані для формування ініціатив Українською корпорацією по виноградарству та виноробній промисловості «Укрвинпром»

(довідка від 23.03.2018 № 08/18-3). Результати дисертації запроваджені в навчальний процес Донбаської державної машинобудівної академії МОН України при викладанні курсів «Фінанси підприємств», «Управління фінансовими ризиками» (довідка № 036–05/510 від 06.04.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням, в якому автором здійснено оригінальний внесок у поглиблення теоретичних засад, розвиток методичних підходів і розробку науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України. Висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, одержано автором особисто. З наукових робіт, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї, які належать дисертанту.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертації обговорювалися та були схвалені на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «*Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies*» (Kielce, January 26, 2018), *International Scientific Conference «Corporate Governance: Strategies, Processes, Technology»* (Kaunas, October 20, 2017), «*Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenges of the Global World*» (Lisbon, December 22, 2017).

Публікації. Основні ідеї, положення і результати дисертаційної роботи відображено у дев'яти наукових публікаціях, з яких: шість – статті у наукових фахових виданнях України обсягом 2,84 ум.-друк. арк. (в т.ч. чотири – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз); три – публікації апробаційного характеру обсягом 0,47 ум.-друк. арк. Загальний обсяг публікацій становить 3,31 ум.-друк. арк.; особисто автору належать 2,88 ум.-друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (168 найменувань на 17 сторінках), 3 додатки (на 49 сторінках), містить 9 таблиць (на 9 сторінках) і 39 рисунків (на 19 сторінках). Основний зміст роботи викладено на 189 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 255 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України**» розвинуто теоретичні положення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її місце у системі фінансової безпеки держави; систематизовано основні загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі; удосконалено концептуальні положення забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі.

Дослідження теоретичних положень фінансової безпеки суб'єктів, які належать до соціально-економічних систем різного рівня, дозволило встановити фрагментарність наукових підходів до фінансової безпеки мезорівня (галузевої фінансової безпеки). В результаті застосування морфологічного аналізу, дедуктивного методу та методу логічного узагальнення сформовано тезаурус фінансової безпеки за рівнями соціально-економічної системи (рис. 1).

Доведено, що фінансова безпека галузі – стан захищеності галузі, який досягається в результаті динамічного процесу збалансування фінансового стану суб'єктів підприємництва галузі із можливостями державної підтримки (як прямої фінансової, так і опосередкованої – нормативно-законодавчої).

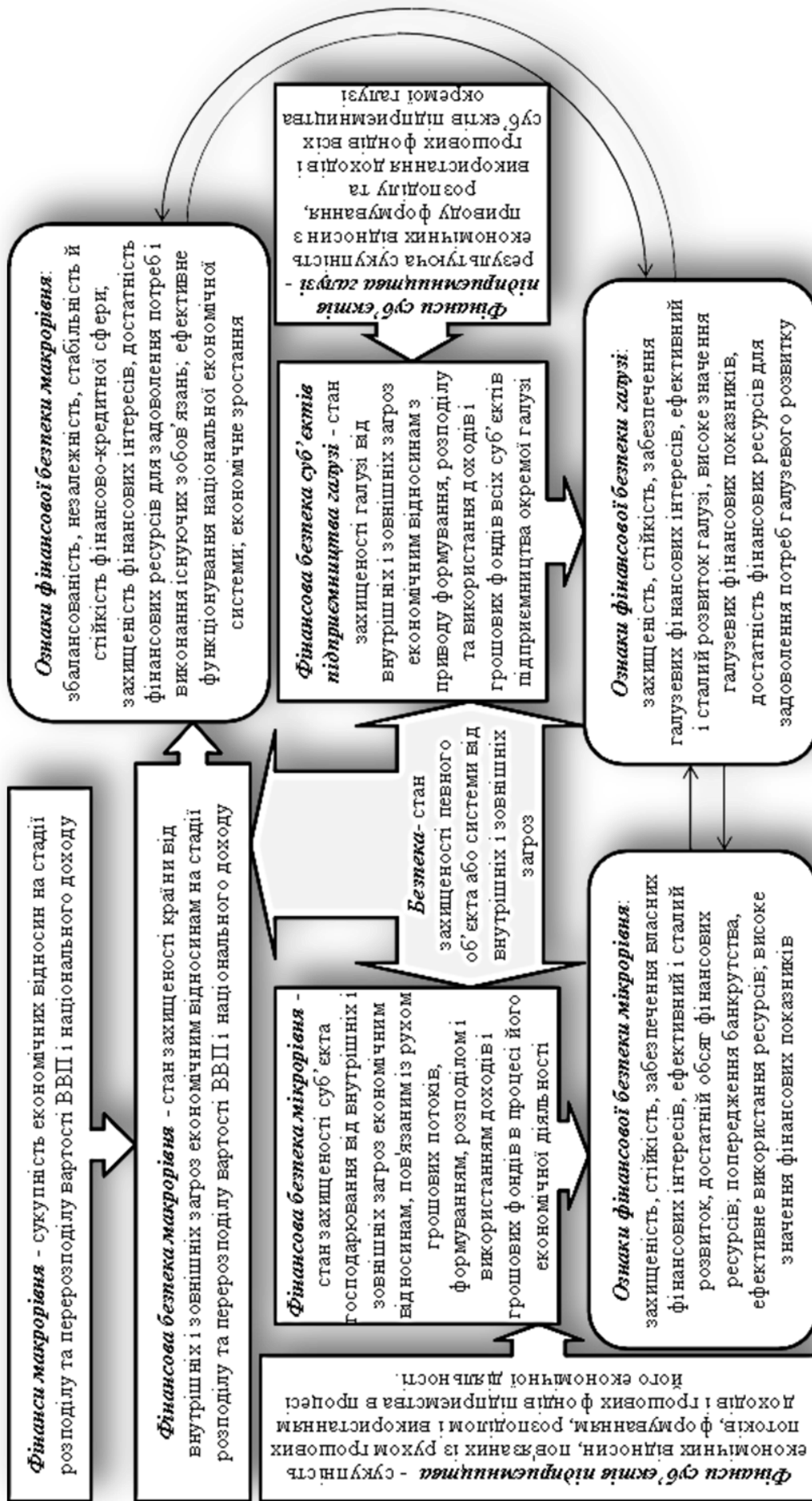

Рис. 1 – Тезаурус фінансової безпеки за рівнями соціально-економічної системи

Визначено, що загальні загрози фінансовій безпеці є характерними для всіх рівнів економіки, проте, на рівні галузей є певні особливості складу та рівня впливу системи загроз фінансовій безпеці у відповідності до специфіки галузевої діяльності. Зокрема, до специфічних внутрішніх загроз фінансовій безпеці виноробної галузі віднесено: низьку якість маркетингової політики, яка проявляється в обмеженні реалізації виготовленої продукції через нерозвиненість переробки, зберігання й загальної логістики й заготівельно-збутової сфери; зниження обсягів сировинної бази через низьку врожайність винограду та неможливість забезпечити процес виробництва у необхідних масштабах; зниження обсягів сировинної бази через втрату виноградників Криму; тривалий цикл виробництва вина; необхідність залучення інвестицій на тривалий період; брак фінансових ресурсів для фінансування інновацій та модернізації виробництва вина; нерозвиненість застосування інструментів страхування та хеджування у виноробстві; обмежені вертикальні інтеграції виноградарі-винороби. До зовнішніх загроз доцільно віднести: невважену аграрну політику; неефективну податкову політику: зростання акцизного податку; зростання імпорту продукції виноробної галузі; наслідки зміни клімату позначаються на врожаї і на якості винограду та вина, в результаті чого виникають загрози фінансового характеру; високу вартість ліцензій; бюрократизовану процедуру отримання дозволу на виробництво виноробної продукції; завищене оподаткування для фермерських господарств виноградної сфери; зростання конкуренції на світовому ринку виноробної продукції тощо.

Встановлено теоретичне підґрунтя забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва:

в межах теорій економічного розвитку виокремлено наступні фактори фінансової безпеки: капіталовкладення (класична модель); інвестиції, вдосконалення технологій та впровадження інновацій (неокласичні теорії та теорія ендogenous зростання); людський капітал (соціальні теорії та теорія ендogenous зростання);

теорії управління дозволяють визначити: етапи планування, організації, мотивації та контролю в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва (теорія стратегічного управління); ієрархію довгострокових, тактичних та операційних цілей з забезпечення фінансової безпеки (теорія стратегічного управління); роль аналітичних процедур та інформаційної бази фінансової безпеки (класична теорія управління); узгоджене управління елементами/сферами діяльності підприємства для досягнення єдиної мети та розуміння циклів, що регулюють вхідні дані та результати системи (теорія системного управління);

теорії фінансового менеджменту суб'єктів підприємництва дозволяє сформулювати передумови забезпечення фінансової безпеки через: вплив психологічних чинників на процес забезпечення фінансової безпеки, взаємовідносини між агентами під час організації системи фінансової безпеки (агентські, поведінкові теорії в межах біхевіоризму); оцінку величини ризику, пов'язаного із фінансовими відносинами з приводу управління капіталом підприємства, та винагороди за ризик, доходів з врахуванням ризику (теорії переваг ліквідності, сегментації ринку, портфельна теорія, модель *SARF*); оцінку зв'язку вартості активів із макроекономічними факторами (теорія ціноутворення); визначення потреби в капіталі та його джерел (теорія структури капіталу); оптимального розподілення прибутку (теорія дивідендної політики).

Методологія удосконалених концептуальних положень ґрунтується на наукових принципах (комплексність або системність, пріоритет заходів попередження (превентивність), безперервність, законність, плановість, економність, координація, компетентність, поєднання гласності та конфіденційності, надійність, адаптивність, інтегрованість, цілеспрямованість, динамічність, варіативність підходів, оптимальність) та наукових підходах (системний, комплексний, функціональний, динамічний, процесний, нормативний, кількісний, адміністративний, поведінковий, ситуаційний, підприємницький, стратегічний, творчий).

Концептуально встановлено, що фінансова безпека є результатом циклічного процесу оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища, формулювання організаційних цілей (довгострокових, тактичних, операційних), планування, ухвалення управлінських рішень, спрямованих на створення і утримання стійкого фінансового стану, його оцінку та контроль.

У другому розділі «**Методичні положення ідентифікування загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі**» обґрунтовано систему критеріїв оцінки стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі; удосконалено методичний підхід до комплексної оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва виноробної галузі.

Доведено, що оцінку стану фінансової безпеки доцільно починати з її ретроспективного аналізу. Проведено аналіз основних показників розвитку суб'єктів підприємництва виноробної галузі України, що дозволило сформулювати обґрунтоване бачення перспектив її розвитку:

Україна має значний потенціал для розвитку виноградарства поза межами тимчасово окупованого Криму: кліматичні умови та наявні земельні угіддя країни створюють передумови формування широкої сировинної бази для виноробної промисловості. Разом з тим, неврегульованими залишаються цінові питання на виноград, що може негативно позначитися на фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі через зростання матеріальних витрат та відповідного росту собівартості виноробної продукції;

останніми роками всі позиції збуту продукції виноградарства у роздрібному товарообороті зазнали падіння. На особливу увагу заслуговує факт зниження частки роздрібною реалізації вітчизняної виноробної продукції, якого не спостерігалося у минулі періоди;

можна відзначити нарощення конкурентоспроможності вітчизняних вина та спиртових дистилатів та спиртних напоїв, одержаних шляхом перегонки виноградного вина або вичавок винограду як для країн СНД, так і для інших країн світу: за даними товарними позиціями експорт перевищує імпорт;

існує потенціал нарощення конкурентоспроможності вітчизняного вермуту та іншого вина виноградного з доданням рослинних або ароматичних екстрактів як для країн СНД, так і для інших країн світу. На сьогодні дана товарна позиція вітчизняних виноробів не користується попитом на світовому ринку.

Для оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва пропонується розширити перелік показників в розрізі груп аналізу та оцінки: показники оцінки ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності. Означені

індикатори та їх значення для суб'єктів підприємництва галузі «Виробництво виноградних вин» наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Показники фінансової безпеки суб'єктів підприємництва галузі «Виробництво виноградних вин»

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Показники ліквідності										
маневреність власних оборотних засобів	0,00	0,02	0,04	0,10	0,10	0,12	0,05	0,02	0,13	0,18
коефіцієнт поточної ліквідності	1,00	1,02	1,04	1,12	1,11	1,14	1,05	1,02	1,15	1,22
коефіцієнт швидкої ліквідності	0,87	0,97	0,99	1,08	1,06	1,06	0,99	0,98	1,12	1,18
коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,07	0,03	0,01	0,01	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,04
Показники фінансової стійкості										
коефіцієнт фінансової автономії	0,05	0,25	0,28	0,27	0,28	0,33	0,21	0,15	0,24	0,29
коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,10	0,06	0,10	0,31	0,30	0,27	0,21	0,11	0,47	0,55
Показники ділової активності										
фондовіддача	-	2,85	3,10	3,57	3,30	3,12	3,63	3,53	5,29	5,52
коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості	-	1,47	0,41	0,55	0,56	0,56	0,77	0,50	0,55	0,55
оборотність власного капіталу, оборотів	-	3,64	3,44	2,66	2,66	2,15	1,71	4,82	3,95	2,69
оборотність сукупного капіталу, оборотів	-	0,32	0,91	0,73	0,73	0,65	0,48	0,86	0,80	0,71
Показники прибутковості										
рентабельність продукції, %	0,80	4,60	4,40	8,44	8,38	5,03	2,21	4,82	5,22	4,41

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Проведено аналіз індикаторів фінансової безпеки окремого суб'єкту підприємництва галузі «Виробництво виноградних вин» – ПрАТ «Артвайнері», розташованому у м. Бахмут Донецької області (рис. 2) та порівняно їх із середньогалузевими.

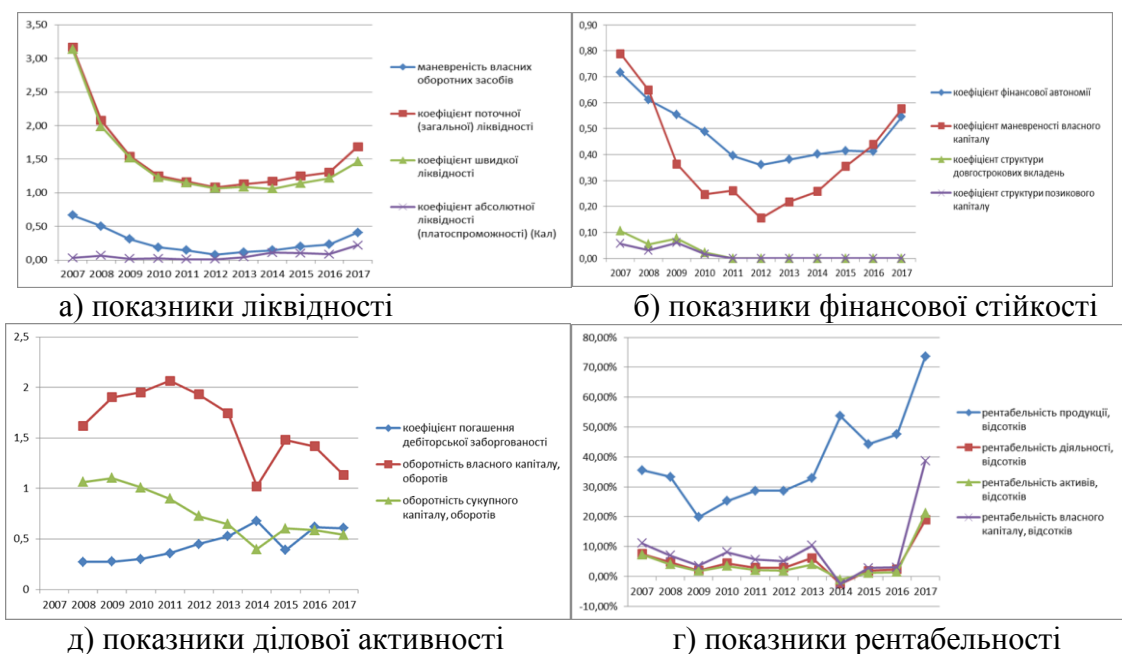

Рис. 2. Динаміка показників фінансової безпеки ПрАТ «Артвайнері»

Констатовано доволі стабільний стан ПрАТ «Артвайнері»: у 2017 р. майже всі індикатори знаходяться в межах норми та перевищують середньогалузеві значення показників фінансового стану. Разом з тим, виокремлено потенціал для

превентивного забезпечення фінансової безпеки підприємства, що включає заходи з підвищення ділової активності, а саме нарощення оборотності капіталу та складових активу, що дозволить знизити тривалість операційного та фінансового циклів акціонерного товариства.

Удосконалення методичного підходу до комплексної оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва виноробної галузі пропонувано здійснити та основі методології складання карт У. Шухарта, інструментом якої є формування контрольних діаграм, які дозволяють проводити моніторинг рівня фінансової безпеки за індикаторами та виявляти типи змін у процесі за певними правилами, пов'язаними з встановленням обмежень контрольних значень. Під час застосування цих критеріїв контрольна карта ділиться на шість рівних зон шириною s (стандартне відхилення використовуваної статистики). Для показників, що повинні мати курс на зростання, ці зони полягають нижче середньої лінії (середньоарифметичної $\bar{X}$ для ненормованих показників ділової активності та рентабельності та нормованого значення для показників ліквідності та фінансової стійкості) та позначаються C (перша зона, яка характеризує нестійкий стан показника), B (друга зона, що означає передкризовий стан показника та необхідність застосування превентивних заходів), A (характеризує критичний або кризовий стан показника та потребує застосування більш радикальних процедур для забезпечення фінансової безпеки). Для показників, що мають курс на мінімізацію – вище середньої лінії та аналогічною інтерпретацією.

Узагальнення оцінки фінансової безпеки за картами Шухарта пропонувано на основі бального методу. Визначено правила нарахування балів: 1 бал – якщо точка спостереження знаходиться на центральній лінії або вище неї (нижче неї для показників з вектором мінімізації); 0,5 балів – для точок спостереження в секторі C ; 0,25 балів – для точок спостереження в секторі B ; 0 балів – для точок спостереження у секторі A . В цьому випадку за кожним показником інтегральний показник фінансової безпеки набуватиме вигляду:

$$IP_k = \frac{\sum_{t=1}^n X_{kt}}{n}, \quad (1)$$

де IP_k – інтегральний показник фінансової безпеки за індикатором k ; n – кількість років спостереження; X_{kt} – значення індикатора k у періоді t .

В роботі застосовано наступні індикатори: X_1 – маневреність власних оборотних засобів; X_2 – коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності; X_3 – коефіцієнт швидкої ліквідності; X_4 – коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності); X_5 – коефіцієнт фінансової автономії; X_6 – коефіцієнт маневреності власного капіталу; X_7 – фондвіддача; X_8 – тривалість операційного циклу; X_9 – тривалість фінансового циклу; X_{10} – коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості; X_{11} – оборотність власного капіталу; X_{12} – оборотність сукупного капіталу; X_{13} – рентабельність продукції; X_{14} – рентабельність діяльності; X_{15} – рентабельність активів; X_{16} – рентабельність власного капіталу. При цьому індикатори $X_1 - X_4$ формують групу індикаторів ліквідності, $X_5 - X_6$ – групу індикаторів фінансової стійкості, $X_7 - X_{12}$ – індикатори ділової активності та $X_{13} - X_{16}$ – індикатори рентабельності.

Оцінка рівня фінансової безпеки за групами індикаторів здійснюється наступним чином:

$$IG_j = \frac{\sum^m IP_k}{m}, \quad (2)$$

де IG_j – інтегральний показник фінансової безпеки за групою індикаторів j ; m – кількість індикаторів у групі.

Наведена оцінка дозволяє виявити найбільш вразливі для фінансової безпеки групи індикаторів та відповідні їм заходи управління.

Інший напрям оцінки полягає у визначенні рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємства за роками:

$$I_t = \frac{\sum_{k=1}^f X_{kt}}{f}, \quad (3)$$

де I_t – інтегральний показник фінансової безпеки у періоді t ; f – кількість індикаторів (у пропонованій системі індикаторів дорівнює 16).

Для якісної оцінки інтегральних показників фінансової безпеки застосовано вербально-числову шкалу Харрінгтона (табл. 2).

Таблиця 2 – Якісна оцінка інтегральних показників фінансової безпеки

Змістовний опис градацій	Числове значення
Дуже високий рівень фінансової безпеки	0,8 – 1,0
Достатній рівень фінансової безпеки	0,64 – 0,8
Середній рівень фінансової безпеки	0,37 – 0,64
Низький (передкризовий) рівень фінансової безпеки	0,2 – 0,37
Кризовий (критичний) рівень фінансової безпеки	0,0 – 0,2

Сформовано матрицю балів за проведенням аналізом карт Шухарта для показників фінансової безпеки ПрАТ «Артвайнері» (табл. 3).

Таблиця 3 – Інтегральна оцінка індикаторів фінансової безпеки ПрАТ «Артвайнері»

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	IP_k	IG_j
$X1$	1	1	1	1	1	0,5	1	1	1	1	1	0,95	0,88
$X2$	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,00	
$X3$	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,00	
$X4$	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	0,55	
$X5$	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	0,68	0,68
$X6$	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	0,68	
$X7$		1	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,70	0,76
$X8$		1	1	1	1	1	1	0,25	0,5	0,5	0,5	0,78	
$X9$		1	1	1	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,80	
$X10$		1	1	1	1	1	0,5	0,5	1	0,5	0,5	0,80	
$X11$		1	1	1	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,80	
$X12$		1	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,70	
$X13$	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	1	1	0,68	0,70
$X14$	1	1	0,5	1	0,5	0,5	1	0,5	0,5	0,5	1	0,73	
$X15$	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	0,5	0,5	0,5	1	0,68	
$X16$	1	1	0,5	1	0,5	0,5	1	0,5	0,5	0,5	1	0,73	
I_t	0,90	0,94	0,81	0,84	0,78	0,69	0,78	0,61	0,66	0,66	0,81		0,77

Розрахунки інтегральних показників фінансової безпеки ПрАТ «Артвайнері» дало змогу сформулювати наступні висновки: найбільш вразливими складовими фінансової безпеки підприємства є його абсолютна ліквідність, групи показників фінансової стійкості та групи рентабельності; найнижчий рівень фінансової безпеки спостерігався у 2014 р., проте у 2017 р. відзначено суттєве зростання інтегрального показника до рівня 0,81; в цілому за весь аналізований період можна констатувати достатній рівень фінансової безпеки підприємства.

У третьому розділі «**Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України**» обґрунтовано науковий підхід до формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України; розвинуто систему методів та інструментів державної політики сприяння фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі України; сформовано науковий підхід щодо підвищення адаптивності системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України.

Відзначено, що процес формування фінансової безпеки у суб'єктів підприємництва має бути побудований на основі сукупності елементів, що створюють єдину систему, є взаємопов'язаними та комплексно обґрунтованими (рис. 3).

Запропоновано шляхи удосконалення державної політики сприяння фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі України. Серед правових заходів удосконалення потребують: правові засади заходів боротьби з нелегальним оборотом і фальсифікацією виноробної продукції; гармонізація вітчизняного законодавства у відповідності до вимог ЄС. Адміністративні методи полягають у зниженні плати за ліцензію на право оптової торгівлі алкогольними напоями через встановлення вартості ліцензії в залежності від річних обсягів виробництва продукції. В організаційному аспекті вказано на необхідність узгодженості державних органів у прогнозуванні розвитку галузі, створення єдиної організаційної одиниці, яка регламентує функціонування галузі. Суттєвого удосконалення потребують і економічні методи: оптимізація акцизного оподаткування; захист вітчизняного виробника виноматеріалів, вин від імпоротної винопродукції та сировини низької якості; раціональне обмеження їх імпорту та підвищення експорту; встановлення мінімальної ціни, яке корелює із доходами населення.

Опосередковані методи та інструменти державного регулювання фінансової безпеки галузі ґрунтуються на: політиці бюджетних видатків, спрямованої на підтримку стратегічно важливих галузей народного господарства, підвищення зайнятості та рівня оплати праці; обмеженні інфляції; наданні банківських кредитів бізнесу у галузі виноробства, застосування сучасних форм кредитування; створенні сприятливих інвестиційних умов, гарантуванні прав інвесторів, системи страхування ризиків інвесторів; залученні заощаджень в інвестиційно-інноваційні програми та проекти у виноробній галузі.

Удосконалення системи практично-прогностичних рекомендацій щодо адаптивності системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України пропоновано здійснити на основі використання інструменту ланцюгів Маркова.

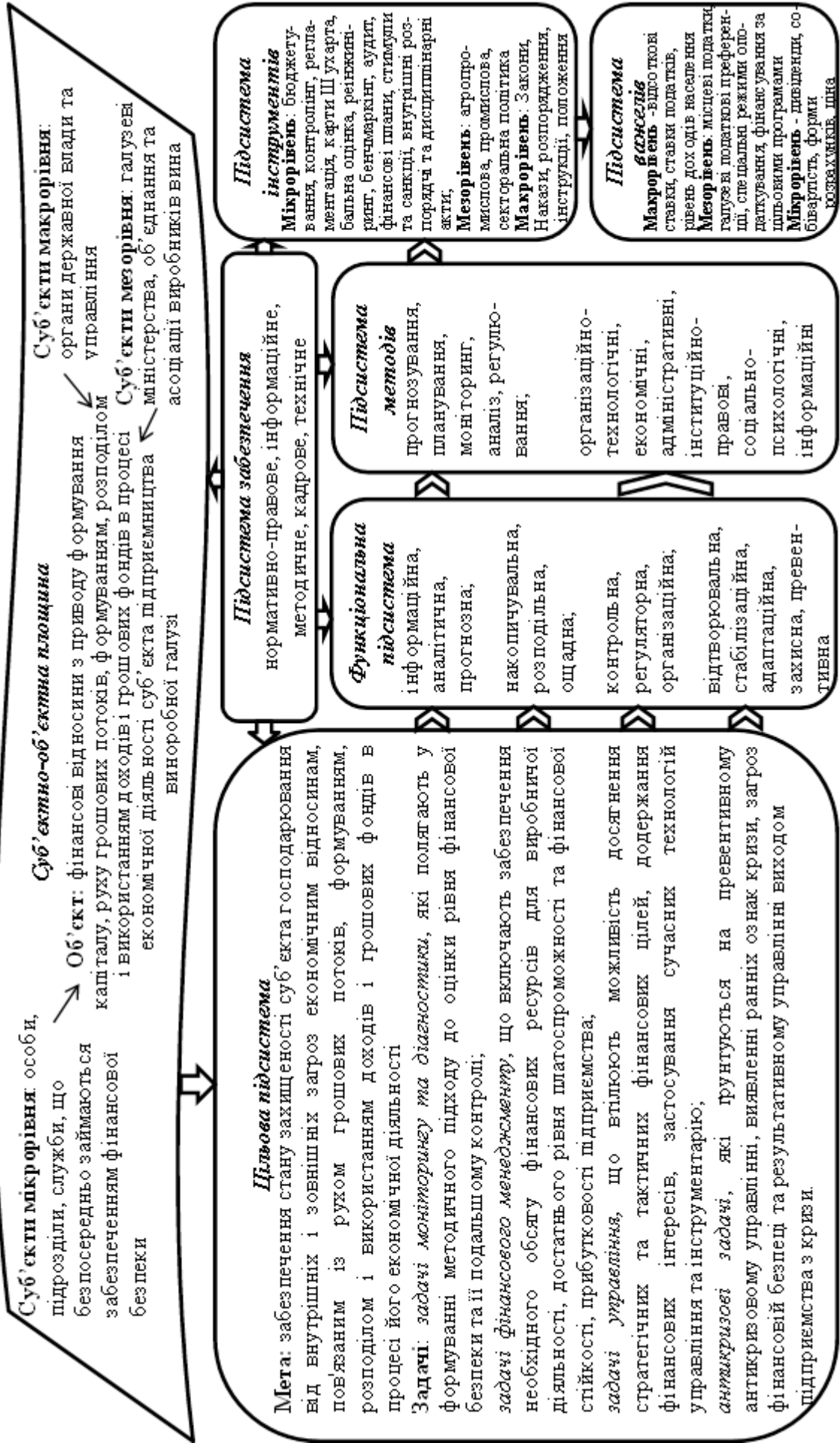

Рис. 3. Науковий підхід до формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємства виробничої галузі

Для прогнозування рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі на прикладі ПрАТ «Артвайнері», яка характеризується п'ятьма можливими станами (Дуже високий рівень фінансової безпеки – s_1 ; Достатній рівень фінансової безпеки – s_2 ; Середній рівень фінансової безпеки – s_3 ; Низький (передкризовий) рівень фінансової безпеки – s_4 ; Кризовий (критичний) рівень фінансової безпеки – s_5), матриця переходів Маркова буде мати розмір 5×5 , та характеризувати ймовірність переходу від стану s_i до стану s_j . Для формалізації пропонованого підходу визначено умовну ймовірність переходу від s_i до стану s_j під час трьох гіпотез: h_1 – зростання рівня фінансової безпеки; h_2 – незмінний рівень фінансової безпеки; h_3 – зниження рівня фінансово-економічної безпеки для трьох сценаріїв (оптимістичного – передбачає тільки періоди підйому та стабільності з рівною ймовірністю (0,5); базового – передбачається ймовірність періодів підйому та стабільності рівні 0,4 та ймовірність спаду на рівні 0,2; песимістичного – передбачається тільки періоди стабільності з ймовірністю (0,5) та спаду з такою ж ймовірністю. На основі статистичних спостережень та математичних розрахунків отримано наступні матриці переходу рівня фінансової безпеки ПрАТ «Артвайнері» для трьох сценаріїв:

$$M_{\text{опт}} = \begin{pmatrix} 0,92 & 0,08 & 0 & 0 & 0 \\ 0,25 & 0,67 & 0,08 & 0 & 0 \\ 0 & 0,25 & 0,67 & 0,08 & 0 \\ 0 & 0 & 0,25 & 0,67 & 0,08 \\ 0 & 0 & 0 & 0,25 & 0,75 \end{pmatrix} \quad M_{\text{баз}} = \begin{pmatrix} 0,8 & 0,2 & 0 & 0 & 0 \\ 0,2 & 0,6 & 0,2 & 0 & 0 \\ 0 & 0,2 & 0,6 & 0,2 & 0 \\ 0 & 0 & 0,2 & 0,6 & 0,2 \\ 0 & 0 & 0 & 0,2 & 0,8 \end{pmatrix} \quad M_{\text{пес}} = \begin{pmatrix} 0,58 & 0,42 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0,58 & 0,42 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0,58 & 0,42 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0,58 & 0,42 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Подальші розрахунки через перемноження вихідної матриці $(1;0;0;0;0)$ на наведені у ступеню, що відповідає віддаленості періоду прогнозування (1 – для 2018 р., 2 – для 2019 р. 3 – для 2020 р.), показали, що за оптимістичним сценарієм з високою ймовірністю ПрАТ «Артвайнері» найближчі три роки (до 2021 р.) збереже високий рівень фінансової безпеки. Ймовірність зниження рівня до достатнього рівня у 2020 р. складає лише 16%, а до середнього рівня фінансової безпеки – лише 1%.

Базовий сценарій показав більш загрозливу ситуацію: ймовірність зберегти високий рівень фінансової безпеки у 2020 р. дорівнює 60%, зниження рівня до достатнього можливе на 31%, середній рівень фінансової безпеки підприємства ймовірний на 8% та входження у передкризовий стан можливе на 1%.

Песимістичний сценарій, який передбачав лише стабільний стан функціонування галузі або спад макроекономічних показників, галузевих умов та нерезультативного управління підприємством, характеризується у 2020 р. доволі незначною ймовірністю збереження рівня фінансової безпеки (0,20). Найбільшою є ймовірність зниження фінансової безпеки до достатнього рівня (0,43). У третині випадків (варіантів розвитку підприємства) можливе загрозливе зниження фінансової безпеки до середнього рівня. 7% складає ймовірність досягнення передкризового стану ПрАТ «Артвайнері», вийти з якого дуже важко.

Отже, превентивні антикризові заходи, які полягають у виявленні можливостей, прихованих резервів укріплення фінансової стійкості забезпечать високий рівень фінансової безпеки та стійкий розвиток суб'єкта підприємництва.

ВИСНОВКИ

В процесі дослідження поглиблено теоретичні засади, удосконалено методичні підходи та розроблено науково-практичні рекомендації щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України. Результати дослідження доцільно розкрити у наступних висновках.

1. Дослідження теоретичних положень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її ролі у системі фінансової безпеки держави дозволило встановити, що забезпечення фінансової безпеки галузі найбільш якісно характеризує як фінансову безпеку її суб'єктів підприємництва, так і мезоекономічний рівень фінансової безпеки: захищеність, стійкість, забезпечення галузевих фінансових інтересів, ефективний і сталий розвиток галузі, високе значення галузевих фінансових показників, достатність фінансових ресурсів для задоволення потреб галузевого розвитку. Наведені ознаки галузевої фінансової безпеки слугують підґрунтям укріплення макроекономічних показників.

2. Систематизація загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі дала змогу визначити, що більшість з них пов'язана із ризиками, які виникають у зв'язку із змінами клімату та недосконалим застосуванням стратегій, що базуються на фінансових інструментах, таких як страхування та хеджування, включають інструменти інвестиційної політики та державне субсидювання. Наведене підкреслює необхідність гнучкої агропромислової політики та відповідні їй заходи регулювання щодо формування належних схем управління загрозами.

3. Удосконалено концептуальні положення забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі. Розглядаючи рівень теорій, які покладені у концептуальні положення забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, виокремлено контури теорій економічного розвитку, теорій управління та теорій фінансів. Сукупність теоретико-методологічних та методичних засад сприятимуть підвищенню якості управління фінансовою безпекою підприємством, визначення важелів, методів та інструментів для оптимізації використання фінансових ресурсів з метою нівелювання впливу ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

4. Запропоновано побудову системи критеріїв оцінки стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної на основі порівняння показників ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності галузі із середньогалузевими та нормативними показниками. Оцінка з використанням цих критеріїв дозволила констатувати передкризовий стан фінансової безпеки суб'єктів підприємництва галузі «Виробництво виноградних вин» через невідповідність індикаторів фінансової автономії та абсолютної ліквідності пороговому значенню, а індикатори ділової активності та рентабельності наближаються до бар'єрних значень. Разом з тим, вказано на потенційні можливості поліпшення умов і результатів виробництва, зважаючи на позитивну динаміку показників.

5. Доведено, що методичне забезпечення комплексної оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва виноробної галузі має включати оцінку за двома рівнями: виявлення динаміки та відхилень значень індикаторів від середнього рівня за часовою

вибіркою окремих показників; визначення причини таких відхилень через порівняння тенденцій у показниках підприємства із середньогалузевими значеннями. Його апробація на прикладі ПрАТ «Артвайнері» дозволила підтвердити інформаційність та вірогідність висновків. Зокрема, виявлено, що показники ліквідності та фінансової стійкості ПрАТ «Артвайнері» є цілком залежними від якості фінансового управління на підприємстві, в той час як ділова активність та рентабельність продукції обумовлена зовнішніми стосовно підприємств галузі факторами та залежать від управління на галузевому або державному рівнях. Наведений методичний підхід до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі дозволив виявити як проблеми та «вузькі місця» в управлінні складовими фінансової безпеки ПрАТ «Артвайнері», так і довести галузеві та макроекономічні передумови зниження індикаторів фінансової безпеки галузевих підприємств в окремі часові періоди.

6. В основу наукового підходу до формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України, має бути покладена суб'єктно-об'єктна площина, що складається із: суб'єктів мікрорівня (особи, підрозділи, служби, що безпосередньо займаються забезпеченням фінансової безпеки), суб'єктів макрорівня (галузеві міністерства та органи державної влади та управління), об'єкту (фінансові відносини з приводу формування капіталу, руху грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів в процесі економічної діяльності суб'єкта підприємництва), які взаємодіють із метою забезпечення стану захищеності суб'єкта господарювання від внутрішніх і зовнішніх загроз економічним відносинам в процесі його діяльності.

7. Розвиток системи методів та інструментів державної політики сприяння фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі має базуватися на застосуванні прямого та опосередкованого інструментарію, комплексний підхід до якого спрятиме укріпленню фінансового стану підприємств галузі і позитивно вплине на економічне зростання країни. У прямих методах виокремлено напрями удосконалення інструментів нормативно-правового регулювання; адміністративного впливу: (ліцензування, сертифікація, стандартизація і маркування виноробної продукції); організаційного характеру (створення вертикалі органів державної влади, яка здійснювала б регулювання ринку вина); економічних інструментів (регламентація ціноутворення, митно-тарифної політики, акцизного оподаткування). У заходах опосередкованого впливу вказано на напрями вдосконалення бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної політики та розвитку фондового ринку.

8. Прогнозування рівня фінансової безпеки на прикладі ПрАТ «Артвайнері» доцільно здійснювати на основі використання інструменту ланцюгів Маркова для формування сценаріїв розгортання ситуації. Відповідний науковий підхід було реалізовано, виходячи з гіпотез ймовірності підйому мезо- та макроекономічних умов функціонування галузі; незмінного, стабільного стану мезо- та макроекономічних умов функціонування галузі; несприятливого стану мезо- та макроекономічних умов функціонування галузі. Проведене дослідження та прогнозування рівня фінансової безпеки ПрАТ «Артвайнері» дозволило обґрунтувати необхідність формування антикризового фінансового потенціалу підприємства з огляду на ймовірність прояву передкризового стану фінансової безпеки за базовим та песимістичним сценарієм у середньостроковій перспективі.

9. Сукупність розвинутих теоретичних засад, удосконалених методичних підходів та науково-практичних рекомендацій уможливить забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України через підвищення якості моніторингу та контролю рівня фінансової безпеки, застосування дієвих інструментів прогнозування зміни її рівня.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. **Качур О. О.,** Воронкова О.М. Концептуалізація підходів до забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*¹. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (0,55 ум.-друк. арк.) *Особистий внесок: визначено методологічну продуктивність окремих груп теоретичних концепцій у поясненні і прогнозуванні фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі* (0,30 ум.-друк. арк.).

2. **Качур О. О.,** Мальований Б. Ю. Основні загрози фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі. *Менеджер: Вісник Донецького держ. ун-ту управління*². 2018. № 2 (79). С. 201-206 (0,48 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: систематизовано компонентний склад специфічних зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі* (0,30 ум.-друк. арк.).

3. Качур О. О. Науковий підхід до формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі. *Причорноморські економічні студії*. 2017. №24. С. 278-282 (0,43 ум.-друк. арк.).

4. Качур О. О. Методичні засади оцінки фінансової фінансової безпеки суб'єкта підприємництва виноробної галузі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*³. 2017. №. 24. Ч. 2. С. 177-181 (0,45 ум.-друк. арк.).

5. Качур О. О. Система методів та інструментів державної політики сприяння фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*⁴. 2017. №11. С. 198-201 (0,41 ум.-друк. арк.)

6. Качур О. О. Сутність та зміст фінансової безпеки на різних рівнях соціально-економічної системи. *Менеджер: Вісник Донецького держ. ун-ту управління*. 2014. № 1 (79). С. 244-253 (0,52 ум.-друк. арк.).

Публікації апробаційного характеру

7. Качур О. О. Використання ланцюгів Маркова для формування сценаріїв динаміки рівня фінансової безпеки. *Innovative Economy: Processes, Strategies,*

¹ Входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

² Входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

³ Входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

⁴ Входить до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

Technologies: II International Scientific Conference Proceedings (January 26, 2018). Part I. Kielce, 2018. С. 128-130 (0,13 ум.-друк. арк.).

8. Качур О. О. Критерії оцінки стану фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі. *Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenges of the Global World* (Lisbon, December 22, 2017). Lisbon. Baltija Publishing. 2017. С. 123-126 (0,20 ум.-друк. арк.).

9. Качур О. О. Адаптивність системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Corporate Governance: Strategies, Processes, Technology: Conference Proceedings*. (October 20, 2017). Kaunas, Baltija Publishing. 2017. С. 280-210 (0,14 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Качур О. О. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва виноробної галузі України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2018.

Дисертацію присвячено поглибленню теоретичних засад, удосконаленню методичних підходів та розробці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України. У роботі отримали розвиток: тезаурус фінансової безпеки за рівнями соціально-економічної системи; компонентний склад специфічних зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва виноробної галузі; система критеріїв оцінки стану їх фінансової безпеки; науково-методичний підхід до формування системи фінансової безпеки та система методів та інструментів державного регулювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України.

В процесі дослідження обґрунтовано концептуальні положення забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі; удосконалено методичний підхід до комплексної оцінки фінансової безпеки суб'єкта підприємництва виноробної галузі на основі контрольних карт У. Шухарта та систему практично-прогностичних рекомендацій щодо адаптивності системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва виноробної галузі України на основі використання інструменту ланцюгів Маркова.

Ключові слова: фінансова безпека, суб'єкт підприємництва, виноробна галузь, оцінка, регулювання, прогноз, фінансова стабільність.

АННОТАЦИЯ

Качур О. А. Финансовая безопасность субъектов предпринимательства винодельческой отрасли Украины. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2018.

Диссертация посвящена углублению теоретических основ, совершенствованию методических подходов и разработке научно-практических рекомендаций по обеспечению финансовой безопасности субъектов предпринимательства винодельческой отрасли Украины. В работе получили развитие: тезаурус финансовой безопасности по уровням социально-экономической системы; компонентный состав специфических внешних и внутренних угроз финансовой безопасности субъектов предпринимательства винодельческой отрасли; система критериев оценки состояния их финансовой безопасности; научно-методический подход к формированию системы финансовой безопасности и система методов и инструментов государственного регулирования уровня финансовой безопасности субъектов предпринимательства винодельческой отрасли Украины.

В процессе исследования обоснованы концептуальные положения обеспечения финансовой безопасности субъектов предпринимательства винодельческой отрасли; усовершенствован методический подход к комплексной оценке финансовой безопасности субъекта предпринимательства винодельческой отрасли на основе контрольных карт В. Шухарта и научный подход к повышению адаптивности системы финансовой безопасности субъектов предпринимательства винодельческой отрасли Украины на основе использования инструмента цепей Маркова.

Ключевые слова: финансовая безопасность, субъект предпринимательства, винодельческая отрасль, оценка, регулирование, прогноз, финансовая стабильность.

ABSTRACT

Kachur O. Financial security of business entities in the wine industry of Ukraine. – Qualification scientific work as the manuscript.

Thesis for a Candidate of Economics degree by specialty 08.00.08 – money, finance and credit. – Donbas State Engineering Academy of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2018.

The thesis is devoted to the deepening of theoretical foundations, improvement of methodical approaches and development of scientific and practical recommendations on providing the financial security of business entities in the wine industry of Ukraine.

Studying the theoretical provisions of the financial security of business entities and their role in the system of state financial security made it possible to establish that ensuring the financial security of the industry most qualitatively characterizes both the financial security of its business entities and the meso-economic level of the financial security: safety, stability, provision of financial interests of the industry, effective and sustainable development of the industry, high financial performance of the industry, sufficiency of financial resources to meet the needs of the industry development. After reviewing the threats to the financial security of the wine industry's business entities, it has been established that most of them are associated with the risks arising from climate changes and inadequate applying of strategies based on such financial instruments as insurance and hedging, include investment policy instruments and state subsidies. The conceptual provisions of ensuring the financial security of business entities in the wine industry have been improved. On the basis of the analysis of the level of theories, underlying the conceptual provisions of ensuring the financial security of business entities, outlines of economic development theories, management theories and finance theories

have been identified. A set of theoretical, methodological and methodical foundations will promote improving the quality of financial security management of an enterprise, identifying levers, methods and tools for optimizing the usage of financial resources in order to minimize the impact of the risks of the internal and external environment.

The development of the system of criteria for assessing the state of the financial security of business entities in the wine industry allowed to state the pre-crisis financial safety of business entities in the industry "Grape Wine Production" due to the fact that indicators of financial autonomy and absolute liquidity do not match the threshold value, and indicators of business activity and profitability are approaching the barrier values. At the same time, potential opportunities for improving conditions and results of production, taking into account positive dynamics of indicators, have been identified. The implementation of the methodical approach to the complex assessment of the financial security of business entities in the wine-making sector has been carried out on two levels: identifying dynamics and deviations of the indicators values from the average level according to time sampling of separate indicators; determining the causes of such deviations by comparing trends in the indicators of the enterprise with average industry values. The indicators of liquidity and financial stability of PrJSC "Artwinery", as it was concluded, are fully dependent on the quality of financial management at the enterprise, while business activity and profitability of the products are determined by external to the enterprise factors and depend on the management at the sectoral or state levels.

The scientific and methodical approach to the formation of the financial security system of business entities in the wine industry of Ukraine was substantiated. It lies in the subject-object area consisting of: micro-level subjects (persons, divisions, services, which directly provide financial security), macro-level subjects (branch ministries and bodies of state power and administration), the object (financial relations with regard to forming capital, cash flow, formation, distribution and use of revenues and funds in the process of economic activity of the business entity), that interact with the purpose of ensuring the entity's protection from internal and external threats to economic relations in the process of its activity.

The development of the system of methods and tools for state regulating the financial security of business entities in the wine industry is based on the use of direct and indirect tools, an integrated approach to which will promote strengthening the financial situation of the enterprises of the branch and will positively influence the country's economic growth. Directions of the improvement of normative-legal regulation instruments; administrative influence (licensing, certification, standardization and labelling of wine products); organizational nature (creation of a vertical of state authorities that would regulate the wine market); economic instruments (regulation of pricing, customs and tariff policy, excise taxation) have been singled out in direct methods. Indirect influence implies improving budgetary, monetary, investment policy and stock market development. Forecasting of the level of the financial security on the example of PrJSC "Artwinery" was conducted on the basis of the hypothesis of the probability of raising meso- and macroeconomic conditions of the industry functioning; unchangeable, stable state of meso- and macroeconomic conditions of the industry; unfavorable state of the meso- and macroeconomic conditions of the industry functioning. The research and forecasting of the financial security level of PrJSC "Artwinery" has allowed to substantiate

the necessity of forming an anti-crisis financial potential of the enterprise in view of the probability of the pre-crisis financial security situation according to the base and pessimistic scenario in the medium-term perspective.

A set of the developed theoretical foundations, advanced methodical approaches and scientific and practical recommendations will make it possible to ensure the financial security of business entities in the Ukrainian wine industry through improving the quality of monitoring and control of the level of financial security, using effective tools of forecasting changes in its level.

Keywords: *financial safety, business entities, wine industry, assessment, regulation, forecast, financial stability.*

Підписано до друку 24.11.2018. Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. 0,9. Друк лазерний. Зам. № 860. Накл. 100 пр.

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Академічна, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1633 від 24.12.2003